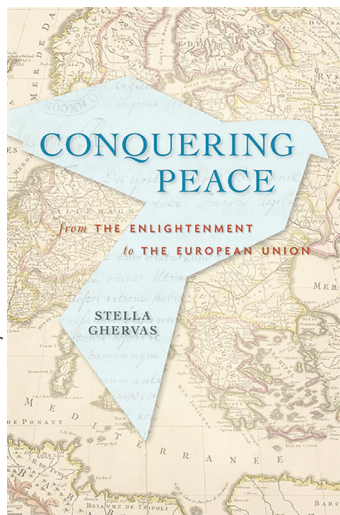

Слађана Ђурчић*
https://orcid.org/0000-0001-8276-0983
Институт за европске студије
Београд, Србија

<https://doi.org/10.18485/sres.2023.2.1.5>
УДК 327.5(4)"17/19"(049.32)
172.4(4)"17/19"(049.32)

Приказ
Примљен: 9. 4. 2023.
Прихваћен: 21. 4. 2023.

ОСВАЈАЊЕ МИРА: ОД ПРОСВЕТИТЕЉСТВА ДО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ Аутор: Стела Гервас (Stella Gervas)

Stella Gervas, **CONQUERING PEACE - FROM THE ENLIGHTENMENT TO THE EUROPEAN UNION**, Harvard: Harvard University Press, 2021. ISBN 978-067497526

Књига *Освајање мира* Стеле Гервас, како и сам наслов упућује, говори о покушајима, успесима и неуспесима у реализацији концепта мира на европском континенту, од којих је садашња Европска унија, како истиче ауторка, најновији, али не и последњи такав покушај. Наиме, процес „освајања мира” у Европи ауторка прати кроз пет кључних историјских прекретница, односно ратова који су обележили европски континент и последичних мировних преговора, које Гервасова означава „духовима”. Другим речима, дух се према објашњењу Гервасове може разумети као заједничка тежња ка одређеном идеалу или идеји што је у овом случају идеја мира. Реч је о рату за шпанско наслеђе (1701–1714) и духу Утрехта (Духу просветитељства), Наполеоновим ратовима (1799–1815) и духу Беча, Првом светском рату (1914–1918) и духу Женева, Другом светском рату (1941–1945) и Послератном европском духу, Хладном рату (1947–1989) и духу проширене Европе. У уводном делу Гервасова истиче да је основна хипотеза књиге да „вечни мир може бити ефикаснија алтернатива сили и да је, последично, сама тежња ка миру средство за избегавање рата.” Ову тезу настојаће да

* sladjana.curcic@ies.rs

испита кроз аргументацију „да је мир за јаке, а рат за слабе”, што је и главни лајтмотив књиге. Да би „измерила” практични напредак европских држава ка трајном миру, ауторка користи скалу која сумира кораке које треба прећи да би се постигла ова сврха: полазећи од ратног стања, следи прекид ватре (примирје или капитулација), мировни споразуми, успостављање мировног система, оснивање мировних институција, помирење историјских разлика, неговање солидарности међу државама и коначно, стање трајног, заправо истинског мира, које ауторка означава као идеално и можда недостижно. Сходно томе, за Гервасову је идеја о „крају историје” била погрешна, из чега можемо да закључимо да ће се мир увек изнова освајати, не и да ће у коначници бити освојен. Како и сама наводи, „мирно уједињење Европе је било (и могло би увек бити) путовање, а никада коначно одредиште.”

„Дух Утрехта” је, како истиче Гервасова, окарактерисан дебатом између два алтернативна модела међународног поретка: *равнојтеже снага* и *идеје вечной мира*. Тако је Утрехтским миром постигнуто да равнотежа снага има предност над патримонијалним правима и династичким интересима владајућих монархија, чиме је започета и модерна историја мира у Европи. Ауторка подсећа да, иако идеја о равнотежи снага има своје корене много пре ратова за шпанско наслеђе, значај Утрехтског мира се огледа у томе, што се сам термин равнотежа снага први пут изричито појављује у уговору као кључни принцип који регулише односе између европских сила. Пре свега, реч је о поновном успостављању равнотеже снага између Француске (која је имала претензије на шпанску круну, што је и проузроковало рат) и других држава. Међутим, иако битан корак на европској путањи мира, новоуспостављени европски поредак, како указује Гервасова, није тежио забрани рата и свакако није гарантовао трајни мир. Штавише, принцип равнотеже снага је, како наводи, представљао доктринарно оправдање римске максиме „Ако желите мир, припремајте се за рат”, односно, европске државе је требало да буду спремне за рат у циљу одржавања мира и сопствених слобода. На крају, испоставило се да принцип равнотеже снага није успео да спречи успон Наполеона Бонапарте, те је након његове „апокалиптичне авантуре” уследио дух Беча.

„Дух Беча” Гервасова приказује кроз детаљан опис околности које су му претходиле, његове неуспехе, разлоге његовог колапса и најзад, његово наслеђе. Истовремено, правећи паралелу са Утрехтским миром, она прати промене у поимању концепта равнотеже снага. Наиме, дух Беча је оличавало уверење да је равнотежа снага механизам који треба оставити за период рата, док је у миру потребно нешто боље –уместо система два супротстављена војна блока, какав је преовладавао током већег дела осамнаестог века, то би требало да буде једноблоковски систем у којем би периодични разговори заменили војно одвраћање. Тако је принцип равнотеже снага прешао пут од примарног ка последњем средству за спречавање рата и одржавања мира. Другачије речено, искуство из 1814–1815. показало је великим силама да је равнотежа снага делотворно оруђе рата, али не и мира.

Поправљање неуспеха система заснованог на равнотежи снага, била је мисија Лиге народа, основане 1919. године у Женеви. Отуда поглавље које описује тражење мира након Првог светског рата носи наслов - *Дух Женеве – тражење мира кроз Лигу народа*. У циљу адекватног разумевања овог периода и разлога још једног неуспеха, Гервасова пружа шири контекст догађаја из 1918. године. Тако истиче да је распад четири велика царства - Руског, Аустроугарског, Немачког и Османског, који је оставио вакуум моћи и изазвао политички хаос, заправо био само последњи шок, а стварни узроци њиховог урушавања били су структурални. Она наводи да ову чињеницу треба имати на уму, када се „криви” Париска конференција што није успоставила мир у Европи или Лига народа која није спречила следећи рат. Штавише, ауторка управо настоји да пружи контра-аргумент сталним критикама о неспособности Лиге народа да спречи избијање Другог светског рата. Наиме, она сматра да је идеалистичка замисао да се било каквом мировном савезу, могла обезбедити довољно чврста моћ да се заустави велика империјална сила која је већ кренула у рат. Кључно запажање, јесте да силе победнице нису примениле најбоље праксе „инжењеринга мира”, које су њихови претходници 1814–1815 свесно и пажљиво користили за изградњу мира током преговора у Бечу. Гервасова закључује да су успеси духа Женеве били кратког века. Сваки стални члан Савета Лиге задао је озбиљне ударце њеном легитимитету – најпре Јапан, потом Немачка и Италија и на крају Совјетски Савез.

Напори да се реконструише континент били су подстакнути оним што је означено као „Европски дух”, који се јавио у два таласа – први после 1945., а други после 1989. године. Како истиче Гервасова, они су били различити, али су се и преклапали, те следеће поглавље најпре посвећује првом - „Послератном европском духу”, који је довео до европских интеграција. При том, она истиче значај тзв. „духа Јалте” у обликовању Послератног европског духа и оснивање Уједињених нација (УН), кроз које су силе победнице желеле да гарантују сопствену независност и утицај, али и даље нису веровале једна другој. Наиме, увођење права вета Гервасова оцењује као пример потраге за реалполитиком. Она поново преиспитује традиционални наратив да су УН оствариле већи напредак ка миру него Лига народа, истичући да је успех западноевропског метода мира у послератном периоду заправо постао систем мира унутар глобалног система рата. Наиме, ако Лига народа са правом треба да се сматра неуспехом, јер је обезбедила мир између великих сила за само две деценије, онда, како наводи, исти стандард расуђивања треба применити и на Уједињене нације. Важну улогу у послератном инжењерингу мира, Гервасова приписује Шумановој декларацији, као прекретници у дугој историји Европе, апострофирајући више пута изјаву Робера Шумана (*Robert Schuman*) да „Европа неће бити створена одједном или према једном плану”, како је то грандиозно очекивано из ранијих планова. Како наводи,

он је овом једноставном изјавом означио почетак једног далеко практичнијег пута развоја Европске заједнице, заснованог на функционализму или „органиској концепцији вишећелијских организама”.

„Дух проширене Европе” управо је тај који се развијао „одоздо”, који је потекао од становништва, а не од неког великог плана и стога је, како наводи ауторка, био више емотиван него интелектуалан. Наиме, поредећи га са духом Беча и Женеви и послератним европским духом, који су у почетку били иницијативе које су контролисале одређене политичке класе или културне елите, Гервасова истиче да је дух проширене Европе био покрет на локалној основи – тзв. „Јесен нација” или „Мирна револуција.” Као главног инспиратора и миротворца духа проширене Европе, Гервасова истиче Михаила Сергејевича Горбачова (*Михаил Сергеевич Горбачёв*), његову концепцију „заједничког европског дома” и равнотеже интереса, насупрот традиционалној равнотежи снага. Напослетку, последње поглавље Гервасова ипак завршава реторичким питањем *Уједињена Европa или збркана Европa?*, указујући на, и даље различите интересе и очекивања држава чланица Европске уније, док свака од њих има своје поимање уједињене Европе. Из тога закључује да је оснивање Европске уније само фаза на путу ка миру, дакле још увек далеко од самог одредишта. Иако је за Гервасову Брегзит означио „смрт” Проширеног европског духа, она оцењује да само постојање Европске уније више није упитно, већ је кључно питање да ли ће ЕУ остати верна циљу трајног мира на дужи рок и да ли ће наставити да чува мир, једнакост држава пред законом и слободе својих грађана.

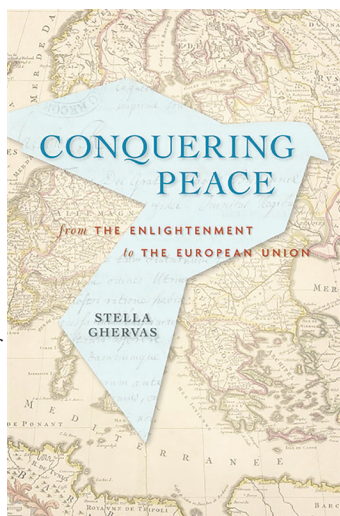
У закључним разматрањима, Гервасова се још једном враћа на Шуманову декларацију, апострофирајући да *трајни мир* „неће бити постигнут од једном или по једном плану. Биће изграђен кроз конкретна достигнућа која прво стварају солидарност”. Најзад, максимуму *мир је за јаке, рат је за слабе*, Гервасова аргуменује износећи најважнију лекцију досадашњег трагања за миром у Европи: „Модерна европска историја показује да су све државе, без изузетка, које су се водиле милитаристичком идеологијом и офанзивном војском, као главним гарантима националне безбедности, завршиле у декаденцији, било војним поразом или економским неуспехом. Насупрот томе, политичка величина је више пута пронађена у друштвеним везама заједништва и економског просперитета које само трајни мир може приуштити.” У времену које нам изнова потврђује погрешност тезе о „крају историје”, у времену рата који се одвија на тлу Европе, ово штиво је итекако значајно за преиспитивање начина постизања и очувања, очито, врло крхког мира у Европи. Са становишта академске знатижеље, било би разумљиво да у будућности очекујемо нове увиде о неком новом „духу”, који би уследио након рата у Украјини, као следећу фазу у циклусу трагања за миром. Да ли и шта ће тај „нови дух” понети као поуке из претходних, остаје да се види.

Sladana Ćurčić*

Institute of European Studies
Belgrade, Serbia

CONQUERING PEACE: FROM THE ENLIGHTENMENT TO THE EUROPEAN UNION

Author: Stella Gervas

© Harvard University Press

Stella Gervas, CONQUERING PEACE - FROM THE ENLIGHTENMENT TO THE EUROPEAN UNION, Harvard: Harvard University Press, 2021. ISBN 978-067497526

The book *Conquering Peace* by Stella Gervas, as the title suggests, discusses the attempts, successes and failures in the implementation of the peace concept on the European continent, of which the current European Union, as the author points out, is the most recent but not last such attempt. Namely, the author follows the “process of conquering peace” in Europe through five key historical milestones: the wars that left their mark on the European continent and the resulting peace negotiations, which Gervas calls “spirits”. In other words, as the author explains, “spirit” can be understood as a common aspiration towards a certain ideal or idea, in this case, the idea of peace. The five events covered in the book are the War of the Spanish Succession (1701–1714) with the spirit of Utrecht (the “enlightened spirit of peace”), the Napoleonic Wars (1799–1815) and the spirit of Vienna, World War I (1914–1918) and the spirit of Geneva, World War II (1941–1945) and the post-war European spirit, and the Cold War (1947–1989) and the

spirit of enlarged Europe. In the Introduction, Gervas points out that the fundamental premise of the book is that “perpetual peace might be a more effective alternative to force, and the corollary that striving for peace can itself be a means

* sladjana.curcic@ies.rs

to avoid war”. She explores this hypothesis through the argument that “peace is for the strong and war is for the weak”, which is the leitmotif of the book. In order to “measure” the practical progress of European states towards permanent peace, the author uses a scale that summarizes the steps that need to be taken to achieve this goal: starting from a state of war, followed by a ceasefire (armistice or capitulation), peace agreements, the establishment of a peace system and peace institutions, reconciliation of historical differences, fostering solidarity between countries and finally, a state of permanent, genuine peace, which the author sees as the – possibly unattainable – ideal. Consequently, Ghervas disagrees with the idea of the “end of history”, from which we can conclude that peace will be conquered again and again, not that it will be ultimately conquered. Ghervas notes that “the peaceful unification of Europe has been (and might always be) a journey, never a final destination”.

The “spirit of Utrecht”, as Ghervas points out, is characterized by a debate between two alternative models of the international order: *the balance of power* and *the idea of perpetual peace*. Thus, with the Peace of Utrecht, the balance of power took precedence over the patrimonial rights and dynastic interests of ruling monarchies, marking the beginning of the modern history of peace in Europe. The author recalls that, although the idea of the balance of power emerged long before the War of Spanish Succession, the importance of the Peace of Utrecht is reflected in the fact that the term *balance of power* appears in the treaty for the first time as a key principle regulating relations between European powers. First of all, it refers to re-establishing the balance of power between France (which had pretensions on the Spanish crown, which actually sparked the war) and other countries. However, although an important step on the European path of peace, the newly established European order, as Ghervas points out, did not seek to ban war and certainly did not guarantee lasting peace. Moreover, the principle of the balance of power, she argues, represented the doctrinal justification of the Roman maxim “If you want peace, prepare for war”, which means that European states should be ready for war in order to maintain peace and their own freedoms. In the end, the principle of the balance of power failed to prevent the rise of Napoleon Bonaparte, so his “apocalyptic adventure” was followed by the spirit of Vienna.

Ghervas explores the “spirit of Vienna” through a detailed description of the circumstances that preceded it, its failures, the reasons for its collapse and, finally, its legacy. At the same time, drawing a parallel with the Peace of Utrecht, she traces changes in the understanding of the concept of the balance of power. Namely, the spirit of Vienna reflected the belief that the balance of power is a mechanism that should be left for times of war, while in times of peace, something better is needed – instead of the system of two opposing military blocs, which had been dominant for most of the eighteenth century, it should be a one-bloc system in which periodic talks would replace military deterrence. Thus, the principle of the balance

of power went from being the primary to the last means of preventing war and maintaining peace. In other words, the experience of 1814–1815 showed the great powers that the balance of power was an effective instrument of war but not peace.

The League of Nations was founded in 1919 in Geneva to remedy the failure of the system based on the balance of power. Hence, the chapter retracing the search for peace after World War I is entitled *The Spirit of Geneva: Seeking Peace through a League of Nations*. In order to understand this period and the reasons for yet another failure, Ghervas provides a broader context of the events of 1918. She explains that the collapse of the four great empires – Russian, Austro-Hungarian, German and Ottoman, which left a power vacuum and caused political chaos, was merely the last upheaval, and the true causes of their collapse were structural. She notes that this should be kept in mind when blaming the Paris Peace Conference for failing to implement peace in Europe or the League of Nations for failing to prevent the next war. Moreover, the author offers a counterargument to the constant criticism of the failure of the League of Nations to prevent the outbreak of World War II. Namely, she believes that it is an idealistic idea that any peace treaty could be invested with enough power to stop a great imperial power that has already decided to wage war. A key observation is that the victorious powers did not apply the best practices of “peace engineering”, which their predecessors in 1814–1815 consciously and carefully used to build peace during the negotiations in Vienna. Ghervas concludes that the successes of the spirit of Geneva were short-lived. Every permanent member of the Council of the League struck heavy blows to its legitimacy – first Japan, then Germany and Italy, and finally the Soviet Union.

Efforts to rebuild the continent were fuelled by what has been labelled as the “European spirit”, which appeared in two waves – the first after 1945 and the second after 1989. As Ghervas points out, they were different but also overlapped, and she devotes the next chapter to the first – the post-war European spirit, which led to European unification. At the same time, she emphasizes the importance of the so-called “spirit of Yalta” in shaping the post-war European spirit and the establishment of the United Nations (UN), through which the victorious powers wanted to ensure their own independence and influence, but they still mistrusted each other. Namely, Ghervas sees the introduction of veto power as an example of the search for *Realpolitik*. She questions the traditional narrative that the UN has made more progress towards peace than the League of Nations, pointing out that the success of the Western European method of peace in the post-war period became a system of peace within a global system of war. More specifically, if the League of Nations should rightly be seen as a failure, because it ensured peace between the great powers for just two decades, then the same standard of reasoning should be applied to the United Nations. Ghervas attributes an important role in the post-war engineering of peace to the Schuman Declaration, as a turning point in the long history of Europe, repeatedly recalling Robert Schuman's statement

that “Europe will not be made all at once, or according to a single plan”, as was grandiosely expected in earlier plans. Schuman’s simple statement marked the beginning of a much more practical development path of the European Community, rooted in functionalism or “the organic conception of multicellular organisms”.

“The spirit of enlarged Europe” developed “from below” and originated from the people, and not from some grand plan, and therefore, as the author states, was more emotional than intellectual. Comparing it with the spirit of Vienna, the spirit of Geneva and the post-war European spirit, which were initially initiatives controlled by certain political classes or cultural elites, Ghervas points out that the spirit of enlarged Europe was a local movement – the so-called “Autumn of Nations” or “Peaceful Revolution”. As the main inspirer and peacemaker of the spirit of enlarged Europe, Ghervas sees Mikhail Sergeyevich Gorbachev, his concept of a “common European home” and the balance of interests, as opposed to the traditional balance of power. Finally, in the last chapter, Ghervas tackles the rhetorical question “*Quo Vadis, Europe?*”, pointing out the still different interests and expectations of the member states of the European Union, while each of them has its own understanding of “United Europe”. Consequently, she concludes that the establishment of the European Union is only a stage on the journey to peace, so it is still far from the destination itself. Although for Ghervas, Brexit marked the “death” of the spirit of enlarged Europe, she argues that the very existence of the European Union is no longer questionable, but the key question is whether the EU will remain committed to the goal of ensuring lasting peace in the long term and whether it will continue to safeguard peace, the equality of countries and the freedom of their citizens.

In the concluding remarks, Ghervas revisits the Schuman Declaration, noting that *perpetual peace* “will not be made all at once, or according to a single plan. It will be built through concrete achievements which first create a *de facto* solidarity”. Finally, Ghervas bolsters the maxim *Peace is for the strong, war is for the weak* by presenting the most important lesson of seeking peace in Europe so far: “Modern European history shows that all the states—none excepted—that have followed this path of “grandeur” with militaristic ideologies and offensive armies have ended their course in the land of decadence, whether through military defeat or economic failure. In contrast, political greatness has repeatedly been found in the social bonds of togetherness and economic prosperity that only lasting peace can afford”. In a time that repeatedly lays bare the fallacy of the premise about the “end of history”, in a time when a war is being fought on European soil, this book is a very important contribution to re-examining the ways in which we can achieve and preserve the glaringly fragile peace in Europe. In the name of academic curiosity, we will be forgiven for expecting future new insights about a new “spirit”, which would follow the war in Ukraine, an event that seems to have ushered in a new stage in the cycle of seeking peace. Whether this “new spirit” will bring any new lessons, as the previous ones did, remains to be seen.